

کودک و فضای مجازی:

تحلیل میانجیگری والدین در استفاده کودکان از اینترنت

معصومه تقی زادگان^۱

تاریخ دریافت: ۰۰/۱۱/۶، تاریخ تایید: ۰۱/۵/۸

چکیده

هدف اصلی این مطالعه شناخت تجربه‌های میانجیگری والدین در نسبت میان فرزندانشان و فضای مجازی است و بر این مبنا پرسش اصلی مطالعه این است که والدین چه راهبردهایی برای میانجیگری و تنظیم استفاده کودکانشان از اینترنت به کار می‌گیرند؟ برای پاسخگویی به این سوالات مطالعه از «میانجیگری» به عنوان رویکردی مطرح در مطالعات رسانه‌ای استفاده شده است. نمونه‌های این مطالعه والدین کودکان ۹ تا ۱۲ سال بودند که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و حجم نمونه نیز بر مبنای نمونه‌گیری تا اشباع نظری پیش رفت. متن مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی با استفاده از نرم‌افزار مکس.کیودی.ای تحلیل مضمونی شد و داده‌ها زیر سه عنوان نگرش‌های والدین، استراتژی‌های والدین و چالش‌های والدین ارائه شدند. یافته کلیدی این پژوهش این است که درک محدود والدین از خطرات آنلاین و شکاف سواد دیجیتال والدین و فرزندان نهایتاً صلاحیت دیجیتال والدین را کاهش داده و آنچه با آن رو به رو هستیم بحران در میانجیگری والدین است.

واژگان کلیدی: میانجیگری، خطر آنلاین، آسیب آنلاین، والدگری، مصرف رسانه‌ای کودکان، فضای مجازی، اینترنت.

بیان مسئله

«فرزندپروری هرگز آسان نبوده است اما استفاده گسترده از تلفن‌های هوشمند، بازی‌های آنلاین و ظهور شبکه‌های اجتماعی چالش‌های جدیدی را برای والدین ایجاد کرده است» (گزارش پیو، ۲۰۲۰: ۳). هرچه زمان به پیش می‌رود دستورالعمل‌ها و توصیه‌های پیشین که بر پایه نگرش نفی اینترنت بنا شده بودند، سست و بی‌فایده به نظر می‌رسند و والدین را در شرایط جدید تنها می‌گذارند. این در حالی است که مطالعات مختلف از افزایش پیوند کودکان و فضای مجازی گزارش می‌دهند، به عنوان مثال سون و همکاران (۲۰۱۹) می‌گویند که تقریباً یک چهارم از نوجوانان به موبایل اعتماد دارند و این بدان معنا است که این افراد در صورت دسترسی نداشتن به موبایل‌هایشان دچار وحشت و ناراحتی می‌شوند و بخشی از مطالعه انجمن جهانی اقتصاد نشان می‌دهد که ۳۹۰ میلیون کودک هشت تا دوازده ساله در معرض مخاطرات فضای مجازی هستند، این گزارش تأکید می‌کند که «کشورهای در حال توسعه - از منظر آی.سی.تی - به طور مستقیم بدون آگاهی کافی و بدون آمادگی برای حفاظت از کودکان در مقابل خطرات سایبری، به سوی فناوری‌های تلفن همراه سرازیر می‌شوند». سوال این است که چه کنیم؟

سه موج مطالعاتی را در پاسخ به این نگرانی فراگیر می‌توان از یکدیگر تفکیک کرد، موج اول مطالعاتی با محوریت رویکرد رسانه‌هراسی، راه‌حل را دور نگه داشتن کودکان از فضای مجازی و به حداقل رساندن مصرف اینترنت توسط کودکان می‌داند، این رویکرد فضای مجازی را تهدیدی جدی برای کودکان دانسته و حضور در فضای مجازی را معادل آسیب‌های روحی و فیزیکی می‌داند. پژوهش‌های فراوانی (عظیمی و شکرخواه، ۱۳۹۴؛ والا و علویان، ۱۳۹۴؛ سعدی پور، ۱۳۹۲؛ بلوطبنگان و طباطبایی‌راد، ۱۳۹۵؛ کریمیان و حاجی‌ده‌آبادی، ۱۳۹۵) با این رویکرد انجام شده اند و این دیدگاه علی‌رغم کم‌رنگ شدن، طرفداران بسیاری در کشور دارد. موج دوم مطالعاتی با محوریت مفهوم «سواد رسانه‌ای» رویکرد متعادلی به فضای مجازی دارد و نقش فعالی برای مصرف‌کننده در نظر می‌گیرد، لذا به دنبال افزایش ارتقا مهارت‌های کودکان و والدین به عنوان راهکار اصلی برای حفاظت از کودکان در مقابل خطرات آنلاین و فراهم‌سازی امکان بهره‌مندی آنان از قابلیت‌های این فضا است. محققان

ایرانی نیز پژوهش‌های فراوانی در قالب مقاله، کتاب و طرح (آدینه‌وند و قره‌داغی، ۱۴۰۰؛ امین و همکاران، ۱۴۰۱؛ اجاقی، ۱۳۹۵؛ خانیکی و همکاران، ۱۳۹۱؛ نصیری، ۱۳۹۹؛ نصیری و بختیاری، ۱۳۹۹؛ صلواتیان و شیخ‌حسینی، ۱۳۹۵) با این رویکرد منتشر کرده‌اند و این موج همچنان فضای مطالعاتی مصرف رسانه‌ای کودک در کشور را در اختیار دارد.

اما مروری بر طرح‌ها و مطالعات بین‌المللی نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر موج مطالعاتی دیگری در حوزه کودک، اینترنت و خطرات آنلاین با محوریت مفهوم «میانجیگری»^۱ تبدیل به رویکرد غالب شده است. لیوینگستن و هلسپر^۲ (۲۰۰۸) طرح ملی در انگلستان را با استفاده از مفهوم میانجیگری والدین انجام دادند. میانجیگری نقش والدین را بسیار پیچیده‌تر و فراتر از محدودیت‌های ساده در نظر می‌گیرد و نخستین بار در حوزه استفاده کودکان از تلویزیون مورد استفاده قرار گرفته است، لذا به عنوان مفهومی کارآمد برای درک مدیریت والدین در رابطه کودک و فضای مجازی مورد استفاده قرار گرفته است.

میشا و همکارانش^۳ (۲۰۱۴) با کاربست مدل پی.ام.ام در مالزی به این نتیجه رسیدند که می‌توان ابعاد مختلف میانجیگری را به روش تحلیل عاملی در سه دسته کنترل فنی، نظارت محدودکننده و میانجیگری فعال خلاصه کرد. مطالعه چن و چانگ^۴ (۲۰۱۶) با همین مدل به مطالعه رابطه والدین و کودکان در سنگاپور پرداخت و نقش میانجیگری والدین طی سه سال مورد ارزیابی قرار گرفت و نتایج موثر آن تایید شد. کریستم و استنسل^۵ (۲۰۱۷) نیز در هلند به ابعاد مفهوم میانجیگری والدین پرداختند. در نهایت آنها راهبردهای منع و تقبیح کردن، روابط پرشور و عاطفی میان والدین و کودک، ایجاد ترس در استفاده از اینترنت را در تنظیم رابطه والدین و کودک موثر دانستند. اما تحقیقات بسیار اندکی می‌توان یافت که مفهوم و مقیاس میانجیگری والدین را در زمینه استفاده کودکان از رسانه در ایران مورد مطالعه قرار دهند. ملیکا کردرستمی و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان «اجتماعی‌شدن رسانه‌ای کودکان: نگرانی و میانجیگری والدین در ایران»، نوعی از میانجیگری به نام میانجیگری حواس‌پرتی را برای والدین ایرانی در نظر گرفته‌اند و خالقی‌پور و دهقان در زمستان ۱۳۹۹

1 . Mediation

2 . Sonia Livingstone and Ellen J. Helsper

3 . Misha Teimori and others

4 . Chen & Chng

5 . van Kruistum & van Steensel

در کنفرانس «بازی‌های رایانه‌ای؛ فرصت‌ها و چالش‌ها» مقاله‌ای با عنوان «مطالعه شیوه‌های میانجیگری مادران بر مصرف محتوای آنلاین کودکان» ارائه کرده‌اند و نهایتاً نتیجه گرفته‌اند که والدین از میانجیگری محدودکننده و فعال استفاده می‌کنند.

مقاله پیش رو نیز با مبنا قرار دادن رویکرد میانجیگری به این پرسش می‌پردازد که والدین چه راهبردهایی برای میانجیگری و تنظیم استفاده کودکانشان از اینترنت به کار می‌گیرند؟ سوالات فرعی مطالعه این است که ارزیابی والدین از آسیب‌ها و مزایای استفاده از اینترنت چیست؟ آنان در جهت بهره‌مندی کودکانشان از مزایای فضای مجازی و دور ماندن آنها از خطرات چه استراتژی‌هایی را در پیش گرفته‌اند و در اجرای آنها به چه نتایجی رسیده‌اند و چه چالش‌هایی داشته‌اند؟

برای پاسخ به این سوالات در ابتدا خطر آنلاین تعریف شده و تفاوت میان خطر آنلاین و آسیب آنلاین مطرح می‌شود، پس از آن رویکرد میانجیگری و روش انجام مطالعه ارائه خواهد شد. نهایتاً یافته‌های مطالعه زیر سه عنوان نگرش والدین، استراتژی‌های والدین و چالش‌های والدین ارائه شده است.

کودکان، خطر آنلاین^۱ یا آسیب آنلاین^۲

کودکان همیشه در معرض خطر بوده‌اند اما آنچه نگران‌کننده شده، این است که فضای دیجیتال دایره خطرات را گسترش داده و مرز مکانی و زمانی آن را از بین برده است، «پورنوگرافی»^۳، «زورگیری»^۴، «سواستفاده از داده‌های شخصی»^۵ و «اعتیاد اینترنتی»^۶ از انواع خطرات برای کودکان محسوب می‌شوند. یونیسف (۲۰۱۷: ۷۲) و آفکام (۲۰۱۴: ۱۸) در گزارش‌های خود بر اساس گزارش بایرون^۷، خطرات آنلاین را بر اساس نقش کودک در سه دسته محتوایی، تماسی و رفتاری قرار داده‌اند که هر یک از آنها می‌تواند ماهیت تجاری، خشن یا غیراخلاقی داشته باشند.

1 . Online Risk

2 . Online Harm

3 . Pornography

4 . bullying/ Cyberbullying

5 . Personal Data Misused-abuse

6 . Excessive Internet Use

7 . children in a digital world, the state of the worlds children 2017, unicef

8 . Byron Review

«خطرات محتوایی»^۱ دربرگیرنده موقعیت‌هایی است که کودک به عنوان گیرنده^۲ در معرض محتواهایی ناخوشایند و نامناسب (تصاویر پورنوگرافی و خشن) قرار می‌گیرد. «خطرات تماسی»^۳ دربرگیرنده موقعیت‌هایی که کودک در ارتباطات پرریسک مشارکت می‌کند یا به همراه افرادی تلاش کنند که کودک دیگری را در جهت شرکت در رفتارهای خطرناک یا ناسالم تشویق کنند. «خطرات رفتاری»^۴ دربرگیرنده موقعیت‌هایی است که کودک نقش بازیگر^۵ را دارد و به گونه‌ای رفتار می‌کند که در ایجاد یک خطر تماسی یا محتوایی شریک می‌شود. هرکدام از این خطرات آنلاین می‌تواند ماهیت غیراخلاقی، پرخاشگرانه و تجاری داشته باشند (بایرون^۶: ۲۰۰۸ به نقل از آفکام، ۲۰۱۴: ۱۸ و گزارش یونیسف، ۲۰۱۷: ۷۲).

جدول ۳: انواع خطرات آنلاین برای کودکان

تجاری	خشن	غیراخلاقی	محتوایی (کودک به عنوان گیرنده)
تبلیغات، هرزنامه، حمایت- مالی، اطلاعات شخصی ^{۱۰}	دسترسی به اطلاعات نامناسب ^۸ و محتوای خشن ^۹	تماس ناخواسته با محتوای پورنوگرافی ^۷	
ردیابی و برداشت اطلاعات شخصی ^{۱۳}	مورد آزار و اذیت قرار گرفتن ^{۱۲}	ملاقات با غریبه‌ها و آزار و اذیت جنسی ^{۱۱}	تماسی (کودک به عنوان دستیار بزرگسالان)
دانلود غیرقانونی، هک کردن، کلاهبرداری مالی، تروریسم ^۱	ضرب و شتم یا آزار و اذیت شخص دیگر و همسالان ^{۱۵}	تولید تصویر ناشایست توسط کودک ^{۱۴}	رفتاری (کودک به عنوان بازیگر)

- Content Risk
- Child as recipient
- Contact Risk
- Conduct Risk
- Child as actor
- Byron Review
- Unwanted/harmful exposure to pornographic content

۸ کودکان در فعالیت آنلاین خود دسترسی به طیف وسیعی از اطلاعاتی دارند که در فضای واقعی دسترسی به آنها سخت است. بایستی این را در نظر داشت که محتواهای غیراخلاقی تنها بخشی از داده‌های نامناسب است و مشاهده تصاویر خشن، گفتگوهای سیاسی و عقیدتی که در سطح توان تحلیلی کودکان نیست را باید جزو اطلاعات نامناسب دسته‌بندی کرد.

- Pornographic or unwelcome sexual content
- advert, spam, sponsorship, personal information
- Sexual harassment
- Being bullied, harassed, stalked
- tracking, harvesting, personal information
- Child-produced indecent images
- Bulling or harassing another person

علاوه بر شناخت خطرات، شناخت تفاوت میان دو مفهوم «خطر دیجیتال» و «آسیب دیجیتال» در مطالعه مصرف رسانه‌ای کودکان اهمیت زیادی دارد، چرا که در معرض خطر بودن لزوماً منجر به آسیب نمی‌شود. بایستی این را در نظر داشت که خطر با احتمال خاص و بزرگی از آسیب همراه است، اما شناسایی خطر آنلاین به معنای وقوع آسیب نیست و همه کاربران در شرایط یکسان به مانند هم تحت تاثیر قرار نمی‌گیرند. مطالعاتی مانند مطالعه «کودک برخط اتحادیه اروپا» نشان می‌دهد که خطر لزوماً منجر به آسیب نمی‌شود، لیونگستن (۲۰۱۳: ۲۳-۲۲) مدیر پروژه کودک برخط اتحادیه اروپا می‌گوید: «شرایطی که در معرض خطر بودن منجر به آسیب شود، بسیار پیچیده است. برای محاسبه اینکه چه زمان و چرا برخی از کودکان در مقابل خطرات برخط آسیب‌پذیر هستند بایستی به محیط شخصی و محیط فنی- اجتماعی‌ای که کودکان در آن قرار دارند، توجه کرد». بر طبق تعریف این پروژه هنگامی که کودک احساس کند که به زحمت افتاده یا در معرض محتوایی قرار گرفتن سبب ناراحتی وی شده است می‌توانیم از آسیب صحبت کنیم. نکته مهم این است که بایستی از رویکرد اجتناب از خطر به سمت مدیریت خطر و افزایش تاب‌آوری پیش رفت.

کودک، اینترنت و میانجیگری والدین

میانجیگری^۲ به عنوان مفهومی کارآمد برای درک مدیریت والدین در رابطه کودک و رسانه مورد استفاده قرار می‌گیرد و «از منظر مداخله اجتماعی و آموزشی، میانجیگری موثر والدین به عنوان یکی از چندین اقدام مهم برای ارتقای استفاده ایمن و مسئولانه کودکان از اینترنت تلقی می‌شود» (روجاس، ۲۰۱۸: ۷۲). میانجیگری والدین شامل طیفی از راهبردهاست که می‌تواند از راهبردهای نظارتی^۳ تا راهبردهای گفتگویی^۴ را دربرگیرد. این راهبردها برای گروه‌های سنی و در زمینه‌های فرهنگی مختلف تاحدی متفاوت است و مهم این است که والدین باید بتوانند ضمن احترام به آزادی انتخاب کودک و نوجوان قادر به کنترل و نظارت بر فعالیت‌های برخط آنها باشند.

1 Illegal downloading, hacking, gambling, financial scams, terrorism

2 Mediation

3 monitoring Strategy

4 conversational Strategy

«مدل میانجیگری والدین»^۱ در حوزه مطالعات رسانه مطرح شده و با توسعه اینترنت این مدل نیز توسعه یافته است، لیوینگستون و هلسپر (۲۰۰۸) استراتژی‌های ارائه شده در مطالعات مصرف تلویزیون توسط کودکان را به سه دسته میانجیگری فعال^۲ (صحبت در مورد محتوای رسانه در حالی که کودک با رسانه درگیر است که شامل دو شکل مثبت/آموزشی^۳ و منفی/نقدانه^۴ میانجیگری می‌شود)، میانجیگری محدودکننده^۵ (وضع قوانینی که زمان، مکان یا محتوای مورد استفاده را محدود می‌کند بدون اینکه لزوماً درباره معنا یا تأثیرات چنین محتوایی صحبت شود) و استفاده مشترک^۶ (تجربه مشترک و حضور والد در هنگام استفاده کودک بدون اظهارنظر در مورد محتوا یا تأثیرات آن) تقسیم می‌کنند. نهایتاً سونیا لیوینگستون به عنوان محقق برجسته و شناخته شده این حوزه در سال ۲۰۱۱ و در تحقیق گسترده با عنوان «کودکان برخط اتحادیه اروپا» این مدل را در مقیاسی با ۵ بعد (میانجیگری فنی، نظارتی، محدودکننده، فعال در اینترنت امن^۷ و فعال در استفاده از اینترنت)^۸ مورد سنجش قرار داد (بن‌رضوی، تیموری و گریفیتس، ۲۰۱۵). طی چند سال، بحث و نقد پیرامون مفهوم میانجیگری در مطالعات رسانه و کودک افزایش یافت و در نهایت لوینگستن و پیتر لانت^۹ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای از مفهوم میانجیگری به عنوان پارادایم تازه‌ای در مطالعات ارتباطات بحث کردند. طرح این مفهوم و به کار بستن آن با بحث‌ها و نقدهایی مواجه شد؛ لذا لوینگستن (2015) در مقاله‌ای به طرح انتقادات پرداخت و بر اهمیت مفهوم میانجیگری به عنوان یک پارادایم مطالعاتی تاکید کرد. میانجیگری به عنوان یک مفهوم، پارادایم یا رویکرد، قابلیت توسعه بحث پیرامون رابطه والدین و کودکان را دارد.

روش‌شناسی

روش پژوهش حاضر مبتنی بر روش تحقیق کیفی است، رویکرد این مطالعه «پدیدارشناسی» است، دریافت تجربه‌های دست اول نیز تنها از طریق مصاحبه با افراد قابل دسترسی است و

- 1 Parental mediation model (PMM)
- 2 Active mediation
- 3 Positive/instructional
- 4 Negative/critical
- 5 Restrictive mediation
- 6 Co-using
- 7 Active Mediation of Internet Safety
- 8 Active Mediation of Internet Use
- 9 Sonia Livingstone & Peter Lunt

لذا ابزار گردآوری داده در این مطالعه «مصاحبه عمیق» یافته است و از «تحلیل مضمونی»^۱ (تحلیل تماتیک) برای تحلیل داده‌های گردآوری شده، استفاده شد.

نمونه‌های این مطالعه والدین کودکان ۹ تا ۱۲ سال (پایه تحصیلی چهارم، پنجم و ششم) هستند و داده‌های پژوهش از مصاحبه طی بازه زمانی بهمن‌ماه ۱۳۹۹ تا اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۰ گردآوری شده است. در این مطالعه از تلفیق سنت رده‌بندی محصولات فرهنگی و دوره‌های تحصیلی در نظام آموزشی برای تعیین رده سنی استفاده شده است؛ بدین صورت که دوره دوم مقطع ابتدایی در نظام آموزشی فعلی دربرگیرنده کودکان ۹ تا ۱۲ سال (پایه‌های تحصیلی چهارم تا ششم دبستان) است، این رده سنی منطبق بر گروه‌بندی سنی کتاب‌های کودکان توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان نیز است این بازه زمانی البته با رده‌بندی سنی محصولات رسانه‌ای دیگر مانند نظام رده‌بندی اسرا (بازی‌های رایانه‌ای) و با رده سنی کودکی میانه (۸-۱۲) که توسط سازمان بهداشت جهانی مطرح شده است نیز هماهنگی دارد.

نمونه‌های مصاحبه با روش نمونه‌گیری معیارمحور یا هدفمند انتخاب شدند که روشی معمول در تحقیقات پدیدارشناسی جهت گزینش نمونه‌های مورد نظر است. در ابتدا تلفنی با والدین درمورد هدف و روش تحقیق صحبت شده است و پس از اعلام رضایت آنها، مصاحبه به صورت آنلاین انجام شده است. در این تحقیق منظور از «استفاده از اینترنت» به تفسیر شرکت‌کنندگان واگذار شد و آنها بیشتر بر شبکه‌های اجتماعی و بازی‌های آنلاین تاکید کردند. حجم نمونه نیز بر مبنای نمونه‌گیری تا اشباع نظری پیش رفت و بر این اساس با والد ۲۱ کودک مصاحبه شد.

جدول ۴: مشخصات نمونه‌های مطالعه

نام کودک	سال تولد	نام والد	سال تولد	مدت مصاحبه
نگار	۱۳۹۰	سوسن	۱۳۶۲	۲۳:۱۵
فرداد	۱۳۹۰	صفا	۱۳۵۹	۵۸:۰۰
سارا	۱۳۸۹	ندا	۱۳۵۹	۴۴:۰۰
سراج‌الدین	۱۳۸۸	سونا	۱۳۶۰	۳۸:۴۶

نام کودک	سال تولد	نام والد	سال تولد	مدت مصاحبه
نسترن	۱۳۹۰	فاطمه	۱۳۵۴	۳۱:۲۱
روژینا	۱۳۸۹	صدیقه	۱۳۵۹	۳۲:۰۰
عرفان	۱۳۸۹	لیلا	۱۳۵۷	۳۳:۴۵
بهداد	۱۳۹۰	فاطمه	۱۳۶۲	۴۰:۵۱
ملیکا	۱۳۸۷	اطهر	۱۳۶۵	۳۴:۲۴
عماد	۱۳۸۸	۱۳۵۷	۲۵:۱۳
مونا	۱۳۸۷	محمد	۱۳۶۷	۲۳:۲۸
آرتین	۱۳۸۹	حدیث	۱۳۶۲	۳۷:۲۶
رونیا	۱۳۹۰	رامینا	۱۳۶۳	۲۸:۳۹
بارین	۱۳۸۹	مونا	۱۳۶۰	۵۰:۰۰
علی	۱۳۸۷	لیلا	۱۳۶۰	۳۵:۴۲
کیان	۱۳۸۹	مریم	۱۳۵۷	۴۴:۵۶
نوژا	۱۳۸۹	اسما	۱۳۶۱	۴۰:۰۰
مریم‌ناز	۱۳۸۹	سمیه	۱۳۶۰	۲۵:۴۷
آناهیتا	۱۳۸۹	فاطمه	۱۳۵۵	۲۴:۲۰
اطلس	۱۳۸۷	راهله	۱۳۵۸	۳۶:۳۷
مهرید	۱۳۸۹	مریم	۱۳۶۰	۳۵:۰۰

در مرحله اول کدگذاری این مطالعه نیز از کدگذاری «ساختاری» و «فرایندی» که در زمره روش‌های کدگذاری «مولفه‌ای» هستند به همراه روش کدگذاری «انتسابی» و کدگذاری «هم‌زمان» استفاده شده است (سالدنا، ۱۳۹۹). نهایتاً دور اول کدگذاری با تعداد ۷۸ کد به پایان رسید و کدگذاری دور دوم آغاز شد و در آن از شیوه‌های کدگذاری الگویی و کدگذاری فرعی استفاده شد. هدف اصلی در مرحله دوم کدگذاری رسیدن به نظمی در داده‌ها بود که بتواند موضوع مورد مطالعه را روشن‌تر سازد و شرایط تحلیل بهتر پدیده را فراهم آورد، بر این اساس کدهای مرحله اول کدگذاری در ابتدا لیست شدند و سپس سه مقوله/مضمون نگرش والدین (۳۲ کد)، استراتژی‌های والدین (۳۴ کد) و چالش‌های والدین (۱۲ کد) ساخته و کدهای استخراج شده در ذیل آنها قرار گرفت.

برای دستیابی به اعتبار تحقیق، از روش «توصیف غنی»^۱ استفاده شد، لذا در این مطالعه سعی شد تا با ارائه جزئیات بیشتر در مورد شرکت‌کنندگان، توضیحات دقیق و هدفمند در مورد فعالیت‌های انجام شده و ترسیم مسیر تحقیق، این امکان برای مراجعان و خوانندگان طرح نهایی فراهم شود که خصوصیات جمعیت مورد مطالعه را بشناسند، این کار با رعایت معیارهایی چون یادداشت‌برداری جزئی و دقیق داده‌ها، توجه یکسان به تمامی داده‌های موجود در جریان کدگذاری، مطابقت دادن مکرر بریده داده‌ها با مقوله‌ها، استفاده از خلاقیت در تعریف و نام‌گذاری مقوله‌ها، برقرار کردن ارتباط منطقی و مستحکم میان تحلیل داده‌ها و پشتوانه نظری و مفهومی تحقیق و ارائه روایتی قانع‌کننده از داده‌ها و موضوع انجام می‌شود تا اعتبار داده‌های حاصل شده و نتایج اخذ شده ارتقا یابد.

یافته‌های تحقیق

طبق آنچه در بخش روش توضیح داده شد، یافته‌های مطالعه زیر سه عنوان نگرش والدین، استراتژی‌های والدین و چالش‌های والدین ارائه می‌شود.

نگرش والدین به اینترنت

«از نظر من با نمره‌گذاری از صد می‌شه گفت نود درصدش بد و ده درصدش خوبه». این گفته مادر بارین ۱۱ ساله مثالی از غلبه نگرش منفی به اینترنت در میان والدین است.^۲ اکثر مادران مانند او و مادر اطلس ۱۳ ساله معتقدند که استفاده منفی بچه‌ها از اینترنت بیش از استفاده مثبت آنهاست. این بدبینی حاصل سال‌ها غلبه نگرش منفی به فضای مجازی در مطالعات و پژوهش‌های منتشرشده است که فضای مجازی را مخرب روح و جسم کودکان می‌دانند. رویکردی که در رسانه‌ها نیز بازتاب گسترده‌ای داشته است و نتیجه آن درخواست از والدین برای محدود کردن دسترسی کودکان به فضای مجازی است.

1 Thick Description

۲ در این مطالعه تنها یکی از والدین در پاسخ به سوال نگرش والد به اینترنت، رویکرد کاملاً مثبتی داشت و گفت که جنبه‌های منفی مرتبط با پلتفرم‌های مورد استفاده است و بعضی پلتفرم‌ها به گروه سنی خاصی اختصاص دارند.

همه‌گیری کرونا و قرنطینه پس از آن استفاده از اینترنت برای کودکان را تبدیل به ضرورت کرد، پس از گذشت بیش از یک سال از تجربه قرنطینه و حضور کودکان در فضای مجازی رویکرد منفی برخی از والدین تغییری نیافته و تنها به اجبار با مصرف فرزندانشان همراهی می‌کنند، مانند مادر عماد ۱۲ ساله که از شرایط فعلی چندان راضی نیست یا مادر رونیا ۱۰ ساله که می‌گوید:

«والا خودم به شخصه اگر مشکل کرونا نبود و مجبور نبودم، ترجیح می‌دادم دخترم از سن دوازده سالگی سرچ کردن رو یاد بگیره یا واتساپ داشته باشه، سیم‌کارت داشته باشه. واقعا خواست قلبی خودم این نیست که از این سن شروع کنه ولی خوب دیگه ناگزیر هستیم و کاریش نمی‌شه کرد».

سوال اصلی این است که چرا والدین نسبت به اینترنت زاویه دارند؟ والدین از چه اتفاقاتی در اینترنت واهمه دارند و چه مواردی را دیده یا تجربه کرده‌اند که ناخوشایند بوده است؟ مصاحبه با والدین نشان می‌دهد که «جذابیت اینترنت و وقت‌گذرانی»، «محتوای نامناسب با سطح بلوغ کودکان» و «آشنایی با فرد غریبه» مهم‌ترین علل نگرانی والدین هستند. وقت‌گذرانی در فضای اینترنت که با اصطلاح وبگردی از آن نام برده می‌شود، نتیجه جذابیت‌های بصری و سیالیت این فضا است، مادر اطلس ۱۳ ساله با تاکید بر استفاده مثبت دخترش از فضای مجازی می‌گوید: «بیشتر زمان تلف شدش هست که منو ناراحت می‌کنه تا مطالبی که می‌بینه، یک حالت وقت‌گذرانی که منو ناراحت می‌کنه» و وقت زیادی که کیان ده ساله در فضای اینترنت می‌گذراند نیز برای مادرش ناخوشایند است. مادر ملیکا ۱۳ ساله از اصطلاح بازیگوشی برای اشاره به رفتار او استفاده می‌کند و به نظر مادر عماد ۱۲ ساله به واسطه اینترنت و لپ‌تاپ ترجیح فیلم بر کتاب برای فرزندش رخ داده است، شرایطی که او آن را جایگزینی یک عادت بد بر یک عادت خوب و یک خطر می‌بیند.

اینترنت بستری برای انتشار محتواهای گوناگون است که مخاطبانی از طیف‌های مختلف سنی، اجتماعی و حرفه‌ای با علایق مختلف را پوشش می‌دهد. مادر ملیکا ۱۳ ساله با اشاره به همین گستردگی محتواها می‌گوید که خیلی راحت همه اطلاعات در اختیار کودکان قرار می‌گیرد و این دغدغه من و تمام والدین است که «زمان‌هایی که نیستیم که بچه‌ها رو چک کنیم ذهنشون به هر سمتی منحرف نشه». مادر عماد هم دغدغه تبلیغات اینترنتی را دارد و

مادر اطلس ۱۳ ساله اشاره می‌کند که اینترنت بستری راحت برای پاسخ به سوال‌ها و کنجکاوی‌هایی نامناسب با سن کودکان است.

«علاقه‌مند به یکسری جهت‌گیری‌های خاصی شده مثل بچه دوازده سیزده ساله اطلاعاتی در مورد ازدواج سفید برای من تعریف می‌کنه که ازدواج سفید هست و اینجوریه و اون جوریه. مثلاً اینکه فمینیسم چیه؟ میاد و می‌گه من علاقه‌مند شدم، یکسری چیزها که من برای سن دوازده سال زمان خودم قابل هضم نیست. یکسری از این مسائل ذهن بچه رو مشغول می‌کنه» (مادر اطلس ۱۳ ساله).

آنچه جالب توجه است این است که مرزهای والدین برای مسائل غیراخلاقی شروطی دارد مانند مادر مریم‌ناز که به شرایط سنی اشاره می‌کند و می‌گوید «هر چیزی رو به موقع ببینند، به موقع خودش. یعنی آروم آروم»، مادر بهداد با اشاره به اینکه کلیپ‌هایی که می‌بیند مناسب سن او نیست می‌گوید نتیجه دیدن این کلیپ‌ها این است که مرتب از من می‌پرسد این یعنی چی؟ اون یعنی چی؟. برخی از والدین صحنه‌های فیلم‌های عاشقانه را غیراخلاقی می‌دانند و برخی مشکلی با این صحنه‌ها نداشته و با محتواهای غیراخلاقی واقعی مانند فیلم‌های پورنوگرافی مشکل دارند.

مشاهده محتواهای خشن پس از محتواهای غیراخلاقی، مرز قرمز دیگر والدین است. آنها با اشاره به حوادث اجتماعی در ایران و البته برخی سیاست‌ها مانند شهرگردانی متهمان یا فیلم‌های قمه‌زنی و زورگیری منتشر شده در فضای مجازی نگران هستند که فرزندانشان با این محتواها مواجه شوند. مادر مریم‌ناز ۱۱ ساله توجه زیادی به سطح‌بندی فیلم‌ها و انیمیشن‌ها دارد و حتی برای فرزندانش یوتیوب کودکان را استفاده می‌کند؛ اما نظر مادر کیان و سراج‌الدین که هر دو پسر هستند با صحنه‌های خشن واقعی مشکل دارند:

«بیشتر دنبال این هستم که فیلم‌هایی که درباره زد و خورد‌های خیابانی و این جور چیزهاست رو نبینم، فیلم‌هایی که خیلی بین نوجون‌ها رد و بدل می‌شه و خشونت مستقیم داره و خودم هم نمی‌تونم ببینم. مشکلم صحنه خشن واقعی، صحنه خشن فیلم رو متوجه می‌شه اما مشکلم با صحنه خشن واقعی هستش. با اسلحه‌کشی داخل فیلم‌ها مشکل ندارم» (مادر سراج‌الدین ۱۲ ساله).

تاثیر محتواها بر نگرش کودکان درباره انسان موفق و شغل آینده منبع دیگر نگرانی والدین است، بهداد ۱۰ ساله مدتی است که درخواست لپ‌تاپ شخصی دارد تا بتواند گیم‌

شود، مادر اطلس می‌گوید که مدتی است دخترش به کسب درآمد از طریق فضای مجازی علاقه‌مند شده است. هدف کیان هم این است که یوتیوبر شود و درآمدهای میلیون دلاری داشته باشد، این هدف از علاقه به بازی آنلاین و سپس دیدن فیلم گیم‌رهای معروف در یوتیوب شروع شده است.

دایره روابط فرزندان یکی از نگرانی‌های دائمی والدین است، در این میان عدم ارتباط با فرد غریبه که در دایره روابط و آشنایی‌های خانوادگی قرار نمی‌گیرد دغدغه‌ای همیشگی بوده است و گسترش شبکه‌های اجتماعی و بازی‌های آنلاین این نگرانی را تشدید کرده است، یکی از نگرانی‌های دائم مادر آرتین، «چت تصویری یکسری سایت‌ها و آشنایی با افرادی که نباید با او آشنا بشه» است. بازی آنلاین مهم‌ترین بستر شکل‌گیری روابط آنلاین خارج از محدوده‌های پیشین است، کودکان در زنجیره‌ای به هم پیوسته با یکدیگر بازی می‌کنند، مصاحبه‌های انجام شده نشان می‌دهند که بنا به گزارش والدین، هرچند اغلب کودکان ترجیح می‌دهند با دوستان و آشنایان خود در فضای مجازی بازی کنند اما پیش می‌آید که با افراد غریبه نیز بازی کنند.

هرچند غلبه نگرش منفی در میان والدین بسیار پررنگ است اما مادرانی نیز هستند که دید کاملاً منفی به اینترنت ندارند، البته گروهی دیگر از والدین خصوصاً با تجربه یک سال اخیر رویکردشان تغییر یافته است. آموزش مجازی مزیتی است که همه والدین درباره آن توافق دارند، با انتقال آموزش مدرسه‌ای و آموزشگاهی از فضای واقعی به فضای مجازی در یک سال اخیر، اینترنت از فضای سرگرمی صرف برای کودکان خارج شد و نقش مهمی در آموزش کودکان یافته است.

«جنبه مثبت با این اوضاعی که پیش آمده که بچه‌ها برای درسشون مجبورن از اینترنت استفاده کنن اینه که خیلی از اطلاعاتی که لازم داره برای تحقیق هاش یا زبانش سرچ می‌کنه و استفاده می‌کنه و خیلی هم خوب هست و خیلی راحت تر از زمان ماست که باید کتابخونه می‌رفتیم» (مادر ملیکا ۱۳ ساله).

مصرف بیشتر و متنوع‌تر اینترنت توسط کودکان در دوران قرنطینه باعث شده است که کودکان علاوه بر بهره‌مندی از آموزش آنلاین، به خودآموزی روی آورند و مهارت‌های دیجیتال آنها به صورت ویژه‌ای افزایش یابد. اکثر والدین از این موضوع رضایت دارند و فرایند

خودآموزی مهارت‌های دیجیتال فرزندان‌شان برای آنها مسرت‌بخش است و جزو مزایای برجسته از نظر آنها است. مجموع این شرایط سبب شده است تا دانش فنی کودکان افزایش چشمگیری یابد و مادران دانش فنی فرزندان‌شان را معادل یا بالاتر از خود ارزیابی کنند. حفظ ارتباطات کودکان با همسالان و افزایش مهارت‌های ارتباطی آنها نیز توسط والدین مثبت ارزیابی می‌شود. مادر اطلس ۱۳ ساله، مادر نگار ۱۰ ساله و مادر رونیا ۱۰ ساله از حفظ ارتباطات مجازی در شرایط کرونا به واسطه اینترنت خرسند هستند.

درهم‌تنیدگی سویه‌های منفی و مثبت استفاده کودکان از اینترنت سبب شده است که والدین در شرایط فعلی دچار تناقض شده‌اند، از یک سو به ضرورت استفاده از اینترنت توسط فرزندان‌شان که همان شهروندان دیجیتال آینده هستند، پی برده‌اند و از سوی دیگر خود را ناتوان از مراقبت از آنها و دور نگه‌داشتن فرزندان‌شان از خطرات فضای مجازی می‌بینند. مادر بهداد ۱۰ ساله به خوبی این تناقض و سردرگمی را بیان می‌کند:

«اینترنت به نظر من برای اینها خیلی خوبه، بالاخره اطلاعاتشون رو زیاد می‌کنه، اما به نظرم خیلی دهنشون رو درگیر کرده، احساس می‌کنم نه می‌تونم جلوش رو بگیرم و نه اینکه باید این کار رو بکنم، همه چیز پیشرفت کرده و باید از اینترنت استفاده کنند و هم اینکه احساس می‌کنم نمی‌تونم مراقبش باشم» (مادر بهداد ۱۰ ساله).

بخشی از چالش‌های اولیه والدین (نگرش منفی) مربوط به شیوه استفاده از اینترنت است مانند وقت‌گذرانی که محدوده سنی نیز ندارد و دسته دیگری مربوط به عوارض ثانویه مانند تبعات مواجهه با محتواهای نامناسب است، نکته مهم در زمینه نگرش والدین نسبت به خطر این است که نگرانی از مواجهه کودکان با محتوای غیراخلاقی و خشن چنان پررنگ است که گاهی تنها دغدغه والد و تنها خطر درک شده از سوی اوست. این درک محدود ناشی از این است که والدین خطر دیجیتال را تنها صورت دیگری از خطرهای فضای آنالوگ می‌دانند که خودشان در دوره کودکی تجربه کرده‌اند، اما تصویری از دیگر خطرات مانند خطرات تجاری شامل شرط‌بندی آنلاین ندارند. همچنین والدین فرزندان‌شان را تنها در موقعیت گیرنده خطر تصور می‌کنند و موقعیت‌هایی که فرزندان‌شان ممکن است برای باقی همسالانش خطرآفرین باشد را در نظر نمی‌گیرند. لذا این درک محدود میانجیگری آنها ناقص و با مساله همراه می‌سازد.

استراتژی‌های میانجیگری والدین

استراتژی‌های والدین به معنای مدیریت چگونگی استفاده فرزندانشان از اینترنت است، کودکان از برخی از این استراتژی‌ها را در قالب قوانین استفاده از اینترنت آگاه هستند و دسته‌ای دیگر بدون آگاهی کودک اعمال می‌شوند. بر این اساس آنها را به دو دسته بزرگ استراتژی‌های نظارت محسوس و نامحسوس تقسیم کردیم؛ استراتژی‌های نظارت محسوس شامل آن دسته از راهکارها می‌شوند که کودک از آنها اطلاع دارد و ممکن است که برخی نیز در تعامل با کودک وضع شده باشند و می‌توان آنها را به دو گروه فنی و غیرفنی تقسیم کرد. قوانین والدین در مورد «مالکیت دستگاه‌ها»، «رمزگذاری» و «نصب برنامه‌های کاربردی» را می‌توان در دسته استراتژی‌های محسوس فنی قرار داد و استراتژی‌های والدین درباره شرایط استفاده کودکان از اینترنت شامل «قوانین زمان و مکان مصرف»، «قوانین دانلود» و «قوانین ارتباطات و مراودات آنلاین» را می‌توان استراتژی‌های محسوس غیرفنی نامگذاری شده است. استراتژی‌های نظارت نامحسوس که کودک از وضع آنها اطلاعی ندارد و والدین از آنها در کنار و به عنوان مکمل استراتژی‌های محسوس استفاده می‌کنند را می‌توان در دو گروه بی‌واسطه و باواسطه قرار داد. استراتژی‌های نظارت نامحسوس بی‌واسطه دربرگیرنده راهکارهای نظیر «گوش دادن و سر زدن ناگهانی»، «بررسی سابقه فعالیت‌های کودک» است، همچنین «گزارش‌دهی کودک» و «کمک گرفتن از خواهر یا برادر بزرگتر» راهکارهای نظارت نامحسوس باواسطه است. در ادامه توضیح مفصل‌تری از این موارد ارائه می‌شود.

نظارت محسوس فنی: تعیین مالکیت دستگاه اولین قدم در تنظیم رابطه کودک و فضای مجازی است، برخی از والدین مالک دستگاه را پدر و مادر اعلام کرده‌اند و سپس آن را در اختیار کودک قرار داده‌اند. مادر ملیکا ۱۳ ساله می‌گوید که «تبلت رو از شش سالگی برای بازی داشت. عملاً برای خودش خریده بودم اما به اسم خودم بود، بهش کادو ندادم» و مادر مریم‌ناز ۱۱ ساله هم تأکید می‌کند که:

«ما مالکیت رو برای بچه‌ها تعریف نکردیم، گوشی و تبلت مال ماست و بچه‌ها گوشی و

تبلت مجزا ندارند. یعنی نمی‌تونن بگن این مال منه و می‌تونم هر چی خواستم نصب

کنم، گوشی مامانه» (مادر مریم‌ناز ۱۱ ساله).

اما گروهی دیگر از والدین دستگاه متصل به اینترنت را به نام فرزند خود خریداری

کرده‌اند، مانند مادر کیان، آرتین، عماد، علی یا مه‌رید. دلایل متفاوتی برای این مالکیت وجود دارد، والدین کودکان پسر از این صحبت می‌کنند که پیش از کرونا به فرزندانشان قول داده بودند که برایشان موبایل تهیه کنند اما برخی از والدین هم با اشاره به شرایط آموزش آنلاین گفتند که نمی‌توانستند استفاده اشتراکی داشته باشند، مانند مادر رونیا ۱۱ ساله که می‌گوید:

«از اول امسال دیدم خیلی تحت فشارم و نمی‌تونم موبایل رو بهش بدم. کل موبایل من شده بود فیلم‌های آموزشی و همه این چیزا. بالاخره تسلیم شدیم و سیم‌کارت گرفتیم تا بتونه استفاده کنه. کلاس موسیقیش هم آنلاینه».

استراتژی ثابت در میان تمام والدین این است که فرزندشان اجازه رمزگذاری شخصی بر دستگاه را ندارد، مانند مادر عماد که می‌گوید از ابتدا در مورد این قضیه صحبت کرده‌اند و گفتیم که «حق ندارید رو گوشی‌تون رمز بزارید. اگه بذارن هم میان می‌گن خودشون».

نصب اپلیکیشن‌ها یکی از حوزه‌های مهم در تنظیم مصرف اینترنت کودکان است که سبب چالش میان والد و کودک می‌شود و والدین با وضع قوانین سعی می‌کنند بر مصرف کودک نظارت بیشتری داشته باشند. نصب اپلیکیشن‌های متفاوت از جمله یوتیوب و فیلترشکن‌ها از جمله مواردی است که خانواده‌ها نسبت به آن حساس هستند.

«یک سالی هست فیلترشکن رو نصب کرده. یه روز به خودم اومدم دیدم تو یوتیوبه، بهش گفتم فیلترشکن نصب کردی؟ گفت کاری نداره از تو اپ استور دانلود کردم، می‌خوای برای تو هم دانلود کنم، خیلی خوبه» (مادر مه‌رید ۱۱ ساله).

نظارت محسوس غیرفنی: مدت زمان و مکان استفاده کودکان از اینترنت از پایه‌ای‌ترین دلمشغولی‌های والدین است و در تمام دستورالعمل‌های جهانی به این موضوع پرداخته شده است؛ یونیسف در دستورالعملی که دو ماه پس از همه‌گیری کرونا منتشر کرد از خانواده‌ها خواست که قوانینی درباره چگونگی، زمان و مکان استفاده از اینترنت وضع کنند (تقی‌زادگان، ۱۳۹۹)، مصاحبه‌شوندگان این مطالعه جز مادر مه‌رید ۱۱ ساله و سراج‌الدین ۱۲ ساله، همگی تلاش کرده‌اند قوانینی در این زمینه داشته باشند. مادر کیان ۱۲ ساله که می‌گوید تلاش می‌کند نهایت زمان استفاده او از اینترنت چهار ساعت باشد و مادر رونیا ۱۱ ساله که با تاکید می‌گوید «کلا نمی‌تونه هر وقت دلش خواست، دستش باشه». دستورالعمل‌ها و مطالعات از والدین می‌خواهند که علاوه بر کنترل مدت زمان مصرف، شرایطی را فراهم

کنند که کودکان در فضای عمومی خانه و خارج از اتاق شخصی خود از اینترنت استفاده کنند، اما با کوچک شدن دستگاه‌ها و خصوصاً آموزش آنلاین اجرای این نکته عملاً غیرممکن شده است. مادر عماد ۱۲ ساله می‌گوید که «الان جدیداً بهش تذکر می‌دم که لپ‌تاپ فقط باید روی میز باشه توی تخت نباید باشه، اینو بهش گفتم گوش می‌ده ولی بعضی وقت‌ها هم گوش نمی‌ده». مادران دیگر هم خصوصاً به دلیل مقتضیات آموزش آنلاین، قانونی برای مکان استفاده ندارند.

دانلود محتوا، جستجوی اینترنتی یکی دیگر از حوزه‌های مورد توجه والدین است که در مورد آن قوانینی وضع می‌شود.

«اینترنت نداره روی گوشیش، اگه بخواد چیزی رو دانلود کنه معمولاً روی گوشی پدرش دانلود می‌کنه. کارتون و فیلم‌ها رو روی گوشی پدرش دانلود می‌کنه و می‌بینه و ما بعداً می‌بینیم چی دیده» (مادر آناهیتا ۱۱ ساله).

البته برخی دیگر مانند سراج‌الدین ۱۲ ساله همان اندازه که کودک اطلاع بدهد را کافی می‌دانند. این کفایت و خیال راحت از آنجایی ناشی می‌شود که والدین در این رده سنی احساس تسلط بر فعالیت‌های کودک دارند و تلاش می‌کنند بر اساس شناختی که از فرزند خود دارند، استراتژی‌های دیگری مانند آموزش را در پیش بگیرند.

«سعی می‌کنم مخصوصاً الان که شرایط کرونا هست و وقت آزاد بچه‌ها خیلی بیشتر هست سعی کنم بهش آموزش بدم که از چه سایت‌هایی می‌تونه استفاده کنه هم برای پر کردن اوقات فراغتش و هم برای آموزش ... یعنی بیشتر سعی می‌کنم نسبت به علاقه‌مندیش سایت‌هایی رو که می‌شناسم هدایتش کنم به سمت این سایت‌ها، فکر کنم تا حدی موفق بودم» (مادر آرتین ۱۱ ساله).

نکته قابل توجه دیگر این است که والدین با افزایش سن کودک احساس می‌کنند که توان کنترل بر جستجوهای کودک و سوالات ذهنی او را ندارند، مادر اطلس ۱۳ ساله می‌گوید که مدتی پیش اطلس درگیر فمینیسم و موضوعاتی مانند ازدواج سفید شده بود، نهایتاً «من و باباش نشستیم در مورد فمینیسم باهاش صحبت کردیم و اینکه یکسری چیزای خوب داره، صحبت می‌کنیم دیگه کار دیگه‌ای از ما بر نمی‌یاد» (مادر اطلس ۱۳ ساله). می‌توان گفت خانواده‌ها از آموزش جستجوی حوزه مورد علاقه و صحبت خانوادگی پیرامون

جستجوهای کودک در کنار وضع قوانین دانلود و نظارت بر جستجوهای فرزندان استفاده می‌کنند.

در حالیکه والدین با انتخاب محل سکونت و مدرسه فرزندانشان تلاش می‌کنند دایره روابط فرزندان را تحت نظارت داشته باشند، کودکان در فضای مجازی می‌توانند روابط فراتر از مرزهای تعیین شده خانوادگی داشته باشند. گسترش شبکه‌های اجتماعی نیز تبدیل به چالشی برای والدین شده است و از این رو تلاش می‌کنند با وضع قوانین مختلف دایره مرادات فرزندان را کنترل کنند و بر آن نظارت داشته باشند. یکی از مهم‌ترین‌ها کنترل تعداد گروه‌های کودک است. مادر نسترن ۹ ساله اجازه مشارکت در گروه غیردرسی را نمی‌دهد. مادران دیگر نیز این استراتژی را در پیش گرفته‌اند:

«من مرتب واتس اپش رو چک می‌کنم، یک گروه مربوط به بچه‌های مدرسه داره، یک گروه سرود هست که تو اون گروه هست، عضو گروه پایگاه هست که بیشترین فعالیت رو تو گروه پایگاه داره. یک گروه هم گروه ورزش هست» (مادر آرتین ۱۱ ساله).

مهارت و چگونگی رفتار در شبکه‌های اجتماعی یکی دیگر از دغدغه‌های والدین است، مادر ملیکا ۱۳ ساله پیش از نصب واتس‌آپ در صحبت با ملیکا علاوه بر تاکید بر اینکه نمی‌تواند عضو هر گروهی باشد. مادر آناهیتا ۱۱ ساله می‌گوید:

«من بهش یاد دادم اجازه نداری هر چیزی رو دیدی بازنشر بدی ولی بچه‌های دیگه این کار رو می‌کنن. مثلاً قبل اینکه به بزرگترشون بگن به دوستاشون اطلاع می‌دن. به طور خاص سر قضیه مومو گفتم لزومی نداره هر خبر یا کلیپی رو منتشر کنی، به دوستات هم بگو که قبل از هر چیز با پدر و مادرتون هماهنگ کنید».

به خصوص کودکانی که بازی آنلاین دارند در شبکه‌ای از تعاملات وارد می‌شوند که دربرگیرنده اشخاص غریبه است. مادر فرداد ده ساله که تفریح او بازی آنلاین است درباره مشکلاتی که در این زمینه داشته می‌گوید: بیشتر اوقات می‌بینم که پسر من در ابتدای بازی می‌گوید: من فردادم، ده سالمه و اطلاعات دیگری را راحت در اختیار هم‌بازی‌های آنلاینش قرار می‌دهد. مادر آرتین، سراج‌الدین، علی، عرفان نیز اشاراتی کلی درباره ارتباط با غریبه داشته‌اند، اما به طور مشخص در مورد اینکه چه اطلاعاتی نباید در ارتباطات مجازی مطرح شود، تاملی نداشته‌اند. والدین اطلاعات هویتی را شامل اسم، سن و منطقه سکونت می‌دانند و

حساسیتی به دادن اطلاعات در مورد مدرسه یا وضعیت اشتغال والدین ندارند، در حالیکه این اطلاعات بسیار مهم و جزو اطلاعات حساسی هویتی کودک محسوب می‌شوند.

نظارت نامحسوس بی‌واسطه: «کنترل شنیداری» یکی از راه‌های نظارت نامحسوس

والدین است، مادر مکالمات فرداد با دوستانش را گوش می‌کند و این شیوه نظارتی را سایر والدین نیز استفاده می‌کنند. «سر زدن ناگهانی» به بهانه‌هایی مانند دادن میان وعده‌ها استراتژی معمولی در میان والدین است، مادر سارا، مادر کیان همه از این استراتژی بهره می‌برند. مادر مهربد می‌گوید که «خودم به بهونه یه شربتی چیزی بهش سر می‌زنم»، مادر علی حتی بی‌بهانه به فرزندش سر می‌زند و مادر نگار می‌گوید «مرتب چکش می‌کنم و پیشش می‌رم، می‌بینم، امکان ندارد چیزی را سرچ کند که من نفهمم» (مادر نگار ۱۰ ساله).

جستجوی اینترنتی منبع یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها و ترس‌های والدین است، آنها از اینکه کودکانشان در حین جستجو با موارد به قول خودشان خاصی برخورد کنند، واهمه دارند، مادر کیان ۱۲ ساله که می‌گوید «موقع‌هایی که حواسش نیست و گوشی دستش نیست، گوشی رو بر می‌دارم می‌بینم کجاها رفته، چیا رو سرچ کرده». برخی مانند مادر بارین، آرتین و اطلس با استفاده از دستورالعمل‌ها گوگل را فیلتر کرده‌اند. اما نکته جالب توجه این است که با وجود این نگرانی فراگیر در میان والدین، بررسی سابقه جستجوی اینترنتی فرزندشان چندان هم فراگیر نیست. بیشتر والدین مانند مادر نگار، مادر نسترن، مادر محمد و مادر ملیکا، تاریخچه جستجوهای اینترنتی فرزندانشان را بررسی نکرده‌اند، مادر عرفان کوتاه و صریح می‌گوید «واقعیتش نه، نفتم چک کنم». آگاهی از حوزه علاقه کودک و یافتن رابطه مثبت میان حوزه علاقه و جستجوهای سابق کودک و گزارش‌دهی کودک از دلایل والدین برای اطمینان خاطر و عدم کنترل جستجوهای اینترنتی است. همچنین بیشتر والدین اظهار کردند که مکالمه‌ها را به دلیل آشنایی با مخاطبان چک نمی‌کنند. مادر فرداد و اطلس می‌گویند دلیلی برای بررسی مکالمات آنها ندارند و به ندرت این کار را انجام می‌دهند.

نظارت نامحسوس با واسطه: نکته بسیار جالب توجه این است که «گزارش‌دهی

کودکان» از فعالیت‌های اینترنتی یکی از استراتژی‌های نظارت نامحسوس والدین است. مادر مهربد با اطمینان می‌گوید که «خودش می‌یاد تعریف می‌کنه چی رو تو یوتیوب می‌بینه ... بستگی داره اون روز چی دیده باشه»، مادر نگار و مادر روزینا نیز بر اینکه «خود کودک» از

فعالیت‌های خود گزارش می‌دهد، تاکید دارند. این گزارش‌دهی بر پایه روابط دوستی میان مادر و فرزند بنا شده است و برخی از والدین امیدوار هستند که ترک موقعیت والد و نزدیک شدن به موقعیت دوستی سبب شود، اطلاعات درست‌تری از مصرف اینترنت توسط فرزندان خود داشته باشند. مادر بهداد ۱۰ ساله که می‌گوید «من فکر می‌کنم اگه باهاش دوست باشم بهتره و همه چی رو بهم می‌گه» یا مادر عرفان ۱۱ ساله که می‌گوید:

«تا حالا احساس نکردم باید برم چک کنم، به حس اطمینانی بهشون دارم. فکر می‌کنم اگه اینطوری باشه بهتر باشه».

«گزارش‌دهی فرزند بزرگتر» خانواده راهکار دیگر والدین برای نظارت بر فعالیت‌های اینترنتی است، مادر عماد می‌گوید که «می‌دونم تو اسکایپ گروه داره، خواهر برادرش یه گزارشی دادن که این گروه داره». مادر عماد زمان زیادی را در خانه نیست و بر نظارت خواهر و برادر بزرگ‌تر او حساب کرده است. نیلوفر، خواهر بزرگتر نستر ۹ ساله مسئولیت انتخاب و نصب اپلیکیشن‌های بازی آفلاین و دانلود فیلم‌ها و انیمیشن‌ها را برعهده دارد، مادر نستر به همراهی خواهر بزرگتر متکی است.

استراتژی‌های میانجیگری والدین با سن کودک و ارزیابی والدین از بلوغ فرزندانشان رابطه مستقیمی دارد، استراتژی‌های میانجیگری محدودکننده و کنترلی برای فرزندان کوچک‌تر و کودکان در سنین پایین‌تر بیش از کودکان در سنین بالاتر اعمال می‌شود، علاوه بر این انتخاب یا ترکیبی از راهبردهای میانجیگری بستگی به ارزیابی والدین از بلوغ کودک دارد، این یافته در مطالعات قبلی (لیوینگستون و هلسپر ۲۰۰۸ و سوربرینگ ۲۰۱۴، روجاس ۲۰۱۸) نیز دیده شده است. همچنین مادران بیش از پدران نقش نظارتی را برعهده دارند، این وضعیت به خصوص در شرایط قرنطینه ناشی از کرونا و حضور دائم مادر و فرزند بسیار مشهود است، هرچند بایستی در نظر داشته که جنسیت فرزند نیز در این زمینه تاثیرگذار است، بدین معنا که احتمال مشارکت پدران در هنگام پسر بودن فرزند افزایش می‌یابد، این افزایش نه تنها ناشی از خواست مادر بلکه درخواستی از سوی فرزند پسر است.

جستجوی اینترنتی کودکان می‌تواند دربرگیرنده طیف وسیعی از محتواها باشد. در این زمینه بیشتر والدین معتقد هستند که از فعالیت کودک خود مطلع هستند. برخی از والدین از طریق چک کردن تاریخچه جستجوی گوگل تلاش می‌کنند تا بدانند فرزندشان چه

چیزهایی را جستجو می‌کند که این مورد شامل توجه به صفحه پیشنهادات اینستاگرام هم می‌شود. یکی از عوامل تعیین‌کننده بر نوع میانجیگری والدین احساس آنها درباره تسلط بر حوزه مورد علاقه فرزندشان است، حوزه علاقه کودک زمینه‌ساز جستجوها و فعالیت‌های او در شبکه‌های اجتماعی و فضای اینترنت است و در صورتی که والد احساس کند که حوزه علاقه فرزندش خطرناک نیست، ممکن است به دریافت گزارش‌هایی که کودک ارائه می‌کند بسنده کند و استراتژی‌های محدودکننده و کنترلی را کاهش دهد.

نهایتاً اینکه والدین از استراتژی‌های ترکیبی برای یک فعالیت مشخص کودک استفاده می‌کنند. به عنوان مثال والدین در زمینه ارتباطات اجتماعی فرزندانشان بیش از هر زمینه دیگری حساس و پیگیر هستند و لذا از استراتژی‌های متفاوتی مانند استراتژی‌های نظارت محسوس غیرفنی (محدودسازی و نظارت بر تعداد گروه‌ها در شبکه‌های اجتماعی) و استراتژی‌های نظارت نامحسوس بی‌واسطه (نظارت بر مکالمات کودک) استفاده می‌کنند.

چالش‌های والدین

سوال مهمی که مطرح می‌شود این است که آیا والدین پس از دانستن و اجرای استراتژی‌های مختلف به نتیجه مطلوب می‌رسند؟ آیا اجرای استراتژی‌های مورد نظر یا توصیه شده برای والدین سراسر است و راحت است؟ والدگری والدین جز در محدود مواردی، به طور معمول با موافقت و همراهی کودکان همراه نیست و والدین در اجرای استراتژی‌ها و راهکارهای نظارتی خود با مشکلاتی مواجه هستند، در این مطالعه چالش‌های والدین به سه دسته اصلی «واکنش به والدگری»، «ترس از والدگری» و «موانع والدگری» تقسیم شدند. واکنش به والدگری شامل «پافشاری و بهانه‌تراشی»، «مقایسه با سایر همسالان» و «پنهانکاری» است. همچنین واژه از «تحریک کنجکاو کودک» سبب ترس از والدگری است و شکاف دانش دیجیتال میان والدین و فرزندان که روز به روز در حال گسترش است نیز مانعی مهم در والدگری آنها است.

بیشتر مادران لیستی از قوانین اجرا نشده یا ناقص اجرا شده دارند. اولین و پرتکرارترین واکنش «پافشاری و بهانه‌تراشی» است. ملیکا، فرداد و بارین اعتراض و ابراز نارضایتی است؛ نوژا در مقابل تهدیدهای مادر به قطع دسترسی به اینترنت گریه می‌کند و قول می‌دهد که دیگر

«زیرآبی» نرود و مادر سارا که اینترنت را در پاسخ به عدم رعایت قانون زمان مصرف، قطع می‌کند با دعوا و لجبازی فرزندانش روبه‌رو می‌شود. مادر بارین ۱۱ ساله هم می‌گوید که «غر می‌زنه، خواهش می‌کنه، تمنا می‌کنه. می‌گه خواهش می‌کنم کمی بیشتر، کمی بیشتر»، این واکنش در دختران بیش از پسران و در کودکان کوچک‌تر بیش از بزرگسالان قابل مشاهده است. البته گروهی از کودکان علاوه بر ابراز ناراحتی، تلاش می‌کنند با «آوردن دلیل» والدین را از اعمال قوانین منصرف کنند، مانند بارین ۱۱ ساله که تلاش می‌کند با اعلام اینکه بازی رو به پایان است از مادر زمان بیشتری برای استفاده از اینترنت بگیرد و البته علی ۱۳ ساله که گویا در اقناع مادر بسیار موفق بوده است تا جایی که مادرش می‌گوید قبلا عصبانی می‌شدم ولی حالا که داستان بازی‌ها و (مراحل آنها) را می‌دانم صبر می‌کنم، «بازی که تموم بشه می‌زارن کنار». کودکان از راهکار «مقایسه با سایر همسالان» نیز برای کم‌رنگ کردن استراتژی‌های والدین استفاده می‌کنند. نگار ۱۰ ساله در واکنش به قوانین مادر درباره دانلود فیلم و کلیپ‌های موسیقی می‌گوید که «همه دیدن، چرا من نبینم؟ چرا من نبینم؟».

برخی از کودکان نیز از استراتژی «پنهانکاری» استفاده می‌کنند که چالشی در برابر والدین است، مادر فرداد که تلاش می‌کند با شیوه‌های مختلف بر فعالیت فرزندش نظارت داشته باشد دریافته است که فرداد برای پنهان کردن فعالیت‌ها و برنامه‌های بازی یک فولدر مخفی در موبایل پدرش ساخته است. مادر عماد ۱۲ ساله در طول روز زمان چندانی برای والدگری ندارد، او می‌گوید اگر وقت هم داشت، باز هم چندان مداخله‌ای در مصرف اینترنت توسط عماد نداشت، استدلال او این است که اگر بچه بخواهند موردی را پنهان کند، حتما این کار را انجام خواهد داد و امر و نهی در این زمینه بی‌فایده و بدون ثمر است.

علاوه بر واکنش‌های کودکان که عامل بیرونی تضعیف‌کننده والدگری رسانه‌ای است، ترس از والدگری را نیز می‌توان مطرح کرد. ترس از والدگری بدین معنی است که والدین تصور می‌کنند که بهتر است مداخله کمتری در مصرف رسانه‌ای فرزند خود داشته باشند تا کنجکاوی آنها تحریک نشود. «اگه خیلی هم بهشون بگی نکن نکن، نرو نرو، می‌گن حتما خبریه» این را مادر روژینا ۱۱ ساله می‌گوید، نمونه‌ای از ترس و واکنش والدین از «تحریک کنجکاوی» کودک در جریان کنترل مصرف رسانه‌ای است. این ترس یکی از پرتکرارترین

دلایل والدین برای صحبت نکردن یا نپرداختن به مسائل مربوط به حوزه مصرف اینترنتی کودک است.

مهارت فنی بالای کودکان و پیشرفت روزانه و مداوم آنها در این زمینه یکی از چالش‌های مهم برای والدین است که می‌تواند نهایتاً سبب ناتوانی در والدگری شود. مادر رونی ۱۱ ساله که تلاش زیادی برای به روز بودن دارد با تردید می‌گوید که «فکر کنم تا الان تو به سطح باشی»، به جز او تمامی مصاحبه‌شوندگان مانند مادر مهرداد، مادر اطلس، مادر علی، مادر عرفان، مادر کیان میزان اطلاعات فنی فرزندانشان را بیش از خود تخمین زده‌اند. مادر آرتین می‌گوید «والا فکر کنم اون اطلاعاتش بیشتره، خودش که ادعا می‌کنه بیشتر سر درمیاره. همش می‌گه تو بلد نیستی، نمی‌تونی». این چالش تأمل‌برانگیزی است که ما را نیازمند تغییر و بازنگری در روندهای معمول والدگری می‌سازد، خصوصاً پس از همه‌گیری کرونا که تمام دستورالعمل‌ها و توصیه‌های پیشین را با چالش مواجه کرد.

جمع بندی و نتیجه گیری

✓ یافته کلیدی این پژوهش به این شرح است که والدین از طیف وسیعی از استراتژی‌های میانجیگری استفاده می‌کنند که رابطه مستقیمی با جنسیت، سن و درک آنها از بلوغ فرزندانشان دارد. اما آگاهی محدود والدین از خطرات فضای مجازی سبب شده است که میانجیگری واکنشی نسبت به پیشگیرانه در میان والدین افزایش یابد. بدین معنا که آنها به دلیل آگاهی محدود نسبت به خطرات فضای مجازی نمی‌توانند پیش از رخ دادن خطر زمینه‌های بروز آن را کنترل یا به فرزند خود آگاهی دهند و صلاحیت وی را افزایش دهند لذا پس از رخ دادن اتفاقی ناخوشایند و در صورت آگاهی یافتن از آن، وارد عمل شده و استراتژی‌ای را بسته به سن و جنسیت کودک در پیش می‌گیرند. علاوه بر درک محدود از خطرات فضای مجازی، شکاف سواد دیجیتالی والدین و فرزندانشان زمینه‌ساز به خطر افتادن امنیت و ایمنی آنها است. چرا که این شکاف با افزایش سن کودکان به نفع کودکان افزایش می‌یابد. نهایتاً درک محدود والدین از خطرات آنلاین و شکاف سواد دیجیتالی والدین و فرزندان صلاحیت دیجیتالی والدین را کاهش داده و والدگری آنها را با

هرمی در خانواده در حال دگرگونی است و ما شاهد گسترش حوزه عمل و قدرت کودکان هستیم. در چنین شرایطی ایده محافظت کامل از کودکان کارآمد نیست، همانطور که در بیان مساله آورده شد دور نگه داشتن کودکان از خطر امکان‌پذیر نیست و راه حل افزایش تاب‌آوری آنان است تا در مواجهه با خطر، آسیب نبینند. لذا مساله اصلی این است که کودکان در هنگام احساس خطر چه استراتژی‌ای در پیش می‌گیرند آیا از دیگران کمک می‌گیرند (استراتژی مثبت) یا خطر را نادیده می‌گیرند (استراتژی خنثی)، یک راهکار دیگر تشدید خطر است به این صورت که آن خطر را به دوستانشان انتقال می‌دهند. این راهکارها بستگی به مدیریت ریسک نوجوانان دارد. والدین علاوه بر اینکه بایستی آگاهی کاملی از انواع آسیب‌ها داشته باشند تا بتوانند با گفتگو با کودکانشان آنها را از انواع خطر آگاه کنند، بایستی تلاش کنند بهترین استراتژی در هنگام رویارویی با خطر را به فرزندانشان یاد دهند.

منابع

آدینه‌وند، فرزانه و قره‌داغی، علی (۱۴۰۰) نقش تشخیصی سبک‌های والدگری در پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت دانش‌آموزان، پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره ششم، بهار ۱۴۰۰، شماره ۵۴، صفحه ۸۷ تا ۹۸.

اجاق، زهرا (۱۳۹۵)، سواد رسانه‌ای و کودک: شناخت شاخص‌های تدوین محتوا، طرح پژوهشی، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

امین، شهین؛ هارون رشیدی، همایون؛ کاظمیان مقدم، کبری (۱۴۰۱) بررسی رابطه سبک‌های والدگری و الگوهای ارتباطی خانواده با وابستگی به شبکه‌های مجازی: نقش واسطه‌ای شایستگی اجتماعی، فصلنامه فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده، سال شانزدهم، شماره ۵۸، صفحه ۱۳۳ تا ۱۵۷.

بلوطبنگان، افضل اکبری و الهه السادات طباطبایی‌راد (۱۳۹۵) پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت و اضطراب اجتماعی بر اساس سبک‌های فرزندپروری در نوجوانان شهر سبزوار، فصلنامه آموزش و سلامت جامعه، دوره ۳، شماره ۴، صفحه ۵۲ تا ۵۸.

تقی‌زادگان، معصومه (۱۳۹۹) کودکان آنلاین در قرنطینه پاندمی کرونا: مروری بر توصیه‌های یونیسف، منتشر شده در شبکه مطالعات سیاستگذاری عمومی (شمس).

خالقی‌پور، مریم و دهقان نیری، علیرضا (۱۳۹۹)، مطالعه شیوه‌های میانجیگری مادران بر مصرف محتوای آنلاین کودکان، ارائه شده در ششمین کنفرانس بین‌المللی «بازی‌های رایانه‌ای؛ فرصت‌ها و چالش‌ها»، ۳۰ بهمن و ۱ اسفند ۱۳۹۹، دانشگاه اصفهان.

خانیک، هادی، وحیده شاه حسینی و فاطمه نوری‌راد (۱۳۹۵) تبیین الگوی آموزش سواد رسانه‌ای در نظام آموزش و پرورش، فصلنامه رسانه، شماره پیاپی ۱۰۲، صفحه ۵ تا ۲۱.
سالدنا، جانی (۱۳۹۹) راهنمای کدگذاری برای پژوهشگران کیفی، ترجمه عبدالله گیویان، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

سعدی پور، اسماعیل (۱۳۹۲) بررسی اثرات اینترنت بر خانواده‌های دارای فرزند نوجوان، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، سال بیستم، شماره ۷۶، صفحه ۱۴۳ تا ۱۶۹.
صلواتیان، سیاوش و عظیمه شیخ‌حسینی (۱۳۹۵) راهکارهای تقویت سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان دبستانی در مصرف انتقادی بازی‌های رایانه‌ای، فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، دوره: ۲، شماره ۳۶، صفحه ۶۷ تا ۹۰.

عظیمی، محمد حسن و یونس شکرخواه (۱۳۹۴) کودک، رسانه و ارتباط متقابل، فصلنامه علوم و فنون مدیریت ارتباطات، دوره ۱، شماره ۱، زمستان ۱۳۹۴، صفحه ۶۹-۹۴.
کریمیان، پروانه و حاجی‌ده‌آبادی، محمدعلی (۱۳۹۵) بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان در فضای مجازی و راهکارهای حقوقی مقابله با آن، منتشر شده در کنگره بین‌المللی جامع حقوق ایران، شناسه (COI) مقاله: LAWI_۰۲_۱۹۰، بازیابی در سایت مرجع دانش: سیویلیکا.

نصیری، بهاره (۱۳۹۹) تبیین جامعه‌شناختی والدگری رسانه‌ای فضای سایبری (مورد مطالعه: والدین تهران)، جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال یازدهم، بهار ۱۳۹۹، شماره پیاپی ۳۵، صفحه ۱۶۱ تا ۱۸۳.
نصیری، بهاره و بختیاری، آمنه (۱۳۹۹) سواد رسانه‌ای و والدگری رسانه‌ای در فضای مجازی، تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

همایون والا، علویان، الهه و علویان، ساناز (۱۳۹۴) بررسی میزان آگاهی والدین و میزان اطلاع‌رسانی به فرزندان در مورد فضای مجازی، آسیب‌های آن و ابزارهای تأمین امنیت در فضای مجازی، مجموعه مقالات دومین همایش فضای مجازی پاک، دانشگاه شهید بهشتی.

Adinevand, Farzaneh and Qara-Daghi, Ali (2022) The Diagnostic Role of Parenting Styles in Predicting Student's Internet Addiction, The Journal of New Advances in Behavioral Sciences, Volume 6, Issue 54, pages 87-98 (In Persian).

Azimi, Mohhammad Hassan and Shokrkah, Yones (2016) Children, Media and Interaction, Science and Technques of Information Managementi, Volume 1, Issue 1, Serial Number 1, Pages 69-94 (In Persian).

- Balootbangan, Afzal and Tabatabaeirad, Elahe Sadat (2017) Prediction of Internet Addiction and Social Anxiety Based on Parenting Styles in Adolescents of Sabzevar, *Journal of Education and Community Health, Volume 3, Issue 4, Pages 52-58 (In Persian).*
- Karimian, Parvaneh and Hajidehbadi, Mohammad Ali (2016) Victimization of Children and Teenagers in Cyberspace and Legal Solutions to Deal with it, *The International Comprehensive Law Congress of Iran (In Persian).*
- Khaleghipour, Maryam and Dehghanniri, Alireza (1399) A Study of Mother's Mediation Practices on Children's Online Content Consumption, *The 6th International Conference "Computer Games: Opportunities and Challenges", February 30 and March 1, 2019, Isfahan University (In Persian).*
- Khaniki, Hadi, Shah-Hosseini Vahideh and Noori-rad, Fatemeh (2016) Explaining Education Model of "Media Literacy" in Education System, *Volume 27, Issue 1, Serial Number 102, Pages 5-21 (In Persian).*
- Kordrostami, M., Vijayalakshmi, A. & Laczinak, R.N. (2018) Children's media socialisation" parental concerns and mediation in Iran. *Journal of Marketing Management, 34 (9-10), 819-840.*
- Livingstone, Sonia (2013) Online Risk, harm and vulnerability: reflections on the evidence base for child Internet safety policy, *ZER: Journal of Communication Studies, 18 (35), pp. 13-28.*
- Livingstone, Sonia and Helsper, Ellen (2008) Parental mediation and children's Internet use. *Journal of broadcasting & electronic media, 52 (4). pp. 581-599. ISSN 0883-8151.*
- Livingstone, Sonia & Lunt, Peter (2014) Mediatization: an emerging paradigm for media and communication studies, in Lundby, K., (ed.) *Mediatization of Communication. Handbooks of Communication Science (21), Berlin: Walter de Gruyter, pp 703-724.*
- Meyer, A. (2009) 'Investigating Cultural Consumers', in M. Pickering, *Research Method for Cultural Studies*, Edinburgh: Edinburg University Press.
- Nasiri, Bahareh (2020) Explaining the Cognitive Parenting Society of Cyberspace Media (Case Study: Tehrani parents), *Sociological Cultural Studies, Volume 11, Issue 1, Serial Number 35, Pages 149-170(In Persian).*
- Nasiri, Bahareh and Bakhtiari, Ameneh (2020) *Media Literacy and Media Parenting in Cyber Space, Research Institute of Humanites and Cultural Studies (In Persian).*
- Ojagh, Zahra (2015) *Media Literacy and Children, Research Report, Institute of Humanities and Cultural Studies.*
- Pew Research Center, July 2020, 'Parenting Children in the Age of Screens'.
- Rahim Benrazavi Misha Teimouri & Mark D. Griffiths (2015) Utility of Parental Mediation Model on Youth's Problematic Online Gaming, *International Journal of Mental Health and Addiction 13(6) · DOI: 10.1007/s11469-015-9561-2.*
- Report of Ofcom (2014) *Children's online behavior: Issues of risk and trust. Qualitative research finding 2 azar 1398:*
https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0028/95068/Childrens-online-behaviour-issues-of-risk-and-trust.pdf.

- Rojas, Isabel Bartau, Ana Aierbe-Barandiaran, Eider Oregui-González (2018) Parental mediation of the Internet use of Primary students: Beliefs, strategies and difficulties, *Media Education Research Journal*, n. 54, pp 71-79.
- Sadipour, Esmail (2013) *Examining the Impacts of Internet on Families with Adolescents*, *Communication Research*, Volume 20, Issue 76, Serial Number 4, Pages 143-169 (In Persian).
- Salavatian, Siavash and Shekhoseini, Azimeh (2017) *Strategies to Strengthen the Media Literacy of Primary School Students in the Critical Use of Computer Games*, *Journal of Research on Issues of Education*, Volume 2, Issue 36, Pages 67-90 (In Persian).
- Saldana, Johny (2021) *The Coding Manual for Qualitative Researchers*, translated by Abdollah Givian, Iran, Tehran, Elmi-Farhangi Publishing Co (In Persian).
- Shahin, Amin, Haroon Rashidi, Homayoon and Kazemian Moghadam, Kobra (2022) *Investigating Parenting Styles and Family Relationship Patterns with Addiction to Virtual Networks: The Mediating Role of Social Competence in Dezful City Student*, Volume 17, Issue 58, Pages 133-157 (In Persian).
- Sohn Samantha, Rees Phillipa, Wildridge Benthany, Kalk Nicola J & Carter Ben (2019) Prevalence of problematic smartphone usage and associated mental health outcomes amongst children and young people: a systematic review, meta-analysis and GRADE of the evidence. *BMC Psychiatry* 19, 356 doi:10.1186/s12888-019-2350-x.
- Teimori, Misha and Salleh Hassan, Jusang Bolong, Ezhar Tamam, Nor Azura Adzaruddin, Azlina Daud (2014) Re-examining parental mediation model for children internet safety, *Journal of Language and Communication*, 1(2), 209-220.
- UNICEF (2017) *Children in a digital world*, ISBN: 978-92-806-4930-7.
- Vala, Homayoun, Alavyan Elahe and Alavian Sanaz (2014) *Examining the Level of Awareness of Parents and Level of Information Children About Cyberspace*, *Proceeding of the 2th Clean Cyberspace Conference*, Shahid Beheshi University (In Persian).
- van Kruistum, C., & van Steensel, R. (2017). *The tacit dimension of parental mediation. Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(3), article 3. <https://dx.doi.org/10.5817/CP3-3-2017>.
- Vivian Hsueh Hua Chen, Grace S. Chang (2016) Active and restrictive parental mediation over time: Effects on youths' self-regulatory competencies and impulsivity, *Journal of Computers & Education*, vol: 98, pp. 206-212.